

1. How clear is legislative drafting in Latvia? Is there already a culture of clear writing? Has this changed since Latvia started transposing EU laws? What impact has that had on legislative clarity?

Paldies par jautājumu. Latvijā valodas aspekts ir ļoti svarīgs, jo valoda ir viens no valsts pastāvēšanas pamatakmeņiem. Latvija ir maza valsts, esam tikai 2 miljoni, tomēr latviešu valoda pieder pie lielajām valodām. Lepojos, ka latviešu valoda ir viena no Eiropas Savienības oficiālajām valodām. Lepojos, ka varu šajā konferencē runāt latviski. Tā ir iespēja latviešu valodai skanēt un dzīvot līdzvērtīgi citām Eiropas Savienības valodām.

Es strādāju Valsts kancelejas Tiesību aktu redakcijas departamentā. Departamenta kompetencē ir izvērtēt visus Valdības dokumentus un nodrošināt, lai teksts ir labskanīgs, skaidrs un precīzs. Protams, kopš Latvija ir kļuvusi par ES dalībvalsti, arī mūsu tiesību aktu sistēmā ir jāpiemēro ES tiesību normas, teksti ir kļuvuši sarežģītāki, ja tā var teikt – smagnējāki, jo ES tiesību normas ir sarežģītas, daudznozīmīgas, nereti grūti tās precīzi interpretēt. Tas prasa darbu. Tomēr jāuzsver – kopš Latvija ir sākusi pārņemt Eiropas Savienības tiesību normas, vēl jo vairāk novērtējam terminologu ieguldīto darbu vienotas terminoloģijas radīšanā. Pateicoties gan Latvijas Valsts valodas centra terminologu, gan Eiropas terminologu neatlaidīgam darbam ES terminu atveidē daudzu gadu garumā, esam ieguvuši daudz jaunu skanīgu terminu.

Latvijā likumdošanas procesā liela vērība tiek pievērsta valodas aspektam, teksta skaidrībai. Tiesību normas jaunradē svarīgi ir trīs līdzvērtīgi spēlētāji – attiecīgās jomas lietpratējs (speciālists), jurists un valodas redaktors. Tā ir ļoti cieša mijiedarbība, jo tiesību normai jābūt precīzi definētai, jāatbilst juridiskajai praksei, jālieto precīzi termini. Politikiem izvērtēšanai un akceptēšanai tiesību akts tiek piedāvāts tikai pēc tam, kad to izvērtējis un izredīgējis arī valodas speciālists – redaktors.

Mēs nodrošinām, lai juridiskie teksti būtu saprotami, viennozīmīgi, nepārprotami. Bet mēs nevaram nodrošināt, lai tie būtu vienkārši. Tiesību aktu valoda vienmēr būs sarežģīta. Nereti tiek akcentēts juridiskais aspekts un saturiskais aspekts, bet novārtā atstāts valodas aspekts. Mūsu pienākums ir rūpēties, lai teksti būtu skaidri, saprotami, viegli uztverami.

Mainās tiesību normas. Arī mums jāmainās. Valoda, skaidra rakstība kļūst par galveno vērtību. Spēks un varēšana pieaug. Domājot par valodas attīstību, jāmeklē jaunas atbildes. Arī teksta autoriem, redaktoriem un tulkotājiem jāmainās. Nevaram būt pārāk kategoriski, mums jābūt pietiekami elastīgiem, lai atrastu vislabāko teksta redakciju, visviennozīmīgāko vārdu. Jāsadarbojas visprecīzākā termina meklējumos. Ļoti priecājos par šīs konferences vadmotīvu – skaidra valoda, skaidra rakstība.

Uz to mums jātiecas.

Thank you for your question. In Latvia, the language aspect is very important, because the language is crucial for our country's existence. Latvia is a small country with a population of about 2 million; however, the Latvian language belongs to the family of large languages. I am proud that the Latvian language is one of the official languages of the European Union. I'm proud that I can speak Latvian at this conference. It is an opportunity for the Latvian language to sound and be equal with other languages of the European Union.

I work for the Legal Acts' Editorial Department at the State Chancellery of Latvia. The department has the task of evaluating all Government documents to ensure that texts are clear, accurate, unequivocal. Since Latvia has become an EU Member State, the rules of EU law must also be applied to our legislative framework, and the texts have become more complicated, burdensome, because the provisions of the EU law are complex, ambiguous, and it is often difficult to interpret them precisely. It requires much effort. However, I would like to stress that from the moment Latvia started to transpose the legal norms of the European Union, we have been increasingly recognizing the work of terminologists in developing a uniform and consistent terminology. Continued efforts of terminologists of the Latvian State Language Centre and Europe in rendering the EU terms have resulted in numerous well-sounding terms.

The legislative process in Latvia focuses on the language aspect and clarity of the text. The three players – a field expert, lawyer and linguist /editor, are equally important in the process legal drafting. This is a very close interaction, since the legal provision must be well defined, consistent with legal practice, exact terms should be used. The legal acts are submitted to politicians for assessment only after they have been evaluated and edited by the linguist/editor.

We ensure that the legal texts are comprehensible and unambiguous. But we can't ensure that they are simple. The language of legislation has always been complicated. The legal aspect and content of texts are often highlighted while the language aspect is neglected. It is our responsibility to ensure that the texts are clear, comprehensible and easy to understand.

The rules of law are changing. We also need to change. Language and clear writing become the main values. As regards the language development, new answers should be sought. The authors, editors and translators of legislative texts should also change. We cannot be too categorical, we must be flexible enough to find the best version of the text, the most explicit word. We have to work together in searching for the most accurate term.

I am very pleased that the theme of this conference is 'clear language, clear writing'. This is the ultimate objective to strive for.

2. Tell us about your Department's Guidelines for writing legal acts, including its chapter on language. What impact has this had?

Ikdienas darba gaitā ļoti nepieciešami paraugrīsinājumi, ieteikumi, lai nav ikreiz jāizdomā lietas no jauna. Augstu novērtējam Eiropas Komisijas izdevumu RAKSTĪSIM SKAIDRI. Tas ir ļoti noderīgs.

Lai atviegloto juridisko tekstu rakstītāju darbu, esam sagatavojuši **NORMATĪVO AKTU IZSTRĀDES ROKASGRĀMATU**. Šajā rokasgrāmatā soli pa solim esam aprakstījuši normatīvā akta izstrādes soļus. Sākot no juridiskā izdošanas pamatojuma līdz pat valodas ieteikumiem un juridiskajām skaidras rakstības standartfrāzēm. Rokasgrāmata ir elektroniski pieejama ikvienam interesentam. Tā nav statiska un noslēgta. Elektronisko rokasgrāmatu nemitīgi papildinām ar jauniem ieteikumiem. Ja esam vienojušies par atšķirīgu juridiskās tehnikas piemērošanas praksi, arī tā noteikti tiek iekļauta grāmatā.

Strādājot ar šo rokasgrāmatu, sapratām, ka ir nepieciešams daudz plašāks atbalsts juridisko tekstu rakstītājiem. Tāpēc Valsts kancelejā dzima ideja par plaša portāla, īpašas tīmekļvietnes izveidi, kas atvieglotu normatīvo aktu izstrādātāju darbu. Portāla nosaukums - Tiesību aktu izstrādes ceļvedis (<https://tai.mk.gov.lv/>), un to var atrast arī, ieejot Latvijas valdības mājaslapā. Šajā portālā ir ļoti plašs informatīvs materiāls.

Tajā ir, piemēram, jau gatavas likumprojektu sagataves, noteikumu projektu sagataves, anotāciju sagataves. Atliek tik atvērt un rakstīt jaunās normas;

tajā ir, piemēram, jau minētā Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata;

tajā ir Juridisko dienestu sanāksmju protokoli, kuros iekļautas jaunās vienošanās par juridiskās tehnikas lietām un standartfrāzēm;

tajā ir Pašpārbaudes testi. Izpildot testu, interesenti var pārliecināties, vai viņi zina, kā uzrakstīt labu likumprojektu;

Tajā ir Jaunumu sadaļa. Ja esi pieteicies jaunumu saņemšanai, tie regulāri *iekrīt* e-pastā.

Ir izveidota arī mobilā lietotne MANA ROKASGRĀMATA. Ir vēl daudz, daudz citu ērtu un labu lietu, kas atvieglo normatīvo aktu rakstītāju darbu un cerams, palīdz uzrakstīt skaidru un saprotamu tekstu. Ļoti lepojamies ar šo portālu.

TIESĪBU AKTU IZSTRĀDES CEĻVEDĪ ir sniegts atbalsts un paraugrīsinājumi galvenokārt par normatīvo aktu rakstīšanu. Tomēr svarīga ir arī rakstiskā saziņa ar vēstulju starpniecību. Lai valsts pārvaldē nodarbinātajiem sniegtu praktisku atbalstu, kā arī paraugus un ieteikumus sarakstes dokumentu – vēstulju – ātrā un efektīvā veidošanā Valsts kancelejā ir izstrādātas **VĒSTUĻU RAKSTĪŠANAS VADLĪNIJAS**. (http://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/vestulu_vadlinijas_2017.pdf)

Vēstule ir svarīgs saziņas rīks. No rakstītāja izpratnes par labu vēstuli ir atkarīgs saziņas rezultāts, klienta apmierinātība, kā arī institūcijas un valsts pārvaldes tēls kopumā.

Vadlīniju mērķis ir:

- nodrošināt vienotu izpratni par saziņas principiem valsts pārvaldes sarakstē;

- palīdzēt izveidot lietišķu un argumentētu vēstuli, kurai ir skaidrs mērķis, viegli uztverama struktūra, lietišķs stils, profesionāls noformējums un pats galvenais – vēstule ir uzrakstīta skaidri un saprotami.

Domāju, ka šādi materiāli – RAKSTĪSIM SKAIDRI, vadlīnijas, rokasgrāmatas – ir ļoti noderīgi. Tie atvieglo normatīvo aktu, kā arī vēstuļu rakstītāju darbu. Tie sniedz ieteikums, lai mūsu teksti būtu skaidri vienkārši un viegli uztverami.

In our daily work, we need benchmark solutions and recommendations. We highly value the European Commission's edition LET'S WRITE CLEARLY. It's very useful.

In order to facilitate the work of authors of legal texts, we have developed A LEGISLATIVE MANUAL that explains step by step the stages of legal drafting - from legal justification of drafting and including language recommendations and standard phrases for clear legal writing. The manual is available in electronic form. It is not static and completed. We are constantly supplementing it with new recommendations. If we have agreed on a new different legal practice, it is also included in the manual.

While working on this manual, we realized that the authors of legal texts need even more extensive support. Therefore, the State Chancellery had the idea of developing a large portal, a special website, which would facilitate their work. The name of the portal – The Road Map for Legal Drafting (<https://tai.mk.gov.lv/>). It is also available on the website of the government of Latvia. This portal contains very rich informative material. It includes, for example:

- templates for draft laws, draft legal acts and annotations;
- the aforementioned Legislative Manual;
- minutes of the meeting of Legal Services, incl. agreements on legal technique and standard phrases;
- self-tests, which help authors make sure that they know how to write a high-quality draft law;
- 'News' section. If you have signed for news, you will regularly receive them by email.

We have also developed a mobile app MY MANUAL. There are many more convenient and practical tools that facilitate the work of legislative drafters and,

hopefully, help authors write clear and understandable texts. We are very proud of this portal.

THE ROADMAP FOR LEGISLATIVE DRAFTING provides the support and benchmark solutions mainly on drafting of legal acts.

Written communication in the form of letters is, however, also important. To provide practical support to employees of the public administration and recommendations for efficient correspondence, the State Chancellery has developed the LETTER WRITING GUIDELINES (http://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/vestulu_vadlinijas_2017.pdf)

The letter is an important communication tool. The outcome of communication, customer satisfaction, and the image of the institution and public administration solely depend on the author's perception of a good letter.

The objective of the guidelines is to:

- improve common understanding of the principles of communication in correspondence between the public administration institutions;
- help to write a formal and reasoned letter with a clear objective, a logical structure, professional layout and, above all, ensure that the letter is explicit and easily understandable.

In my opinion such materials as LET'S WRITE CLEARLY, guidelines, manuals are very useful. They ease the work of authors of draft legal acts and letters. They provide recommendations how to ensure that our legal acts are clear, simple and unequivocal.

3. Tell us about the training/message on language in legal texts that you give to your students at the State Administration School.

Valsts administrācijas skola ir lielākais mācību centrs Latvijā, kur līdztekus citām zināšanām var apgūt arī skaidras rakstīšanas principus. Par šiem principiem runājam kursā "Normatīvo aktu izstrāde", kā arī kursā "Rakstiskā saziņa". Kāpēc ir svarīgi runāt par šiem jautājumiem? Kāpēc ir svarīgi pilnveidot savas rakstīšanas prasmes? Liekas, visi taču protam izteikties, protam uzlikt savas domas uz papīra. Tomēr, jāteic, juridiskie teksti ir īpaši. Tie ir tik komplicēti un sarežģīti, ka dažkārt var apmaldīties vārdos. Tam ir dažādi iemesli. Dažkārt pie vainas ir neveiksmīgs tulkojums, dažkārt rakstītāja nespēja koncentrēti un skaidri izteikties. Šīs prasmes mēs pilnīgojam Valsts administrācijas skolā. Šos kursus apmeklē gan jaunie ierēdņi, gan pieredzes bagātie kolēģi. Pricējāmie par to, tomēr jāatzīst, ka visvērtīgākais ir tas darbs, ko izdarām paši. Rakstīt var iemācīties tikai rakstot! Tikai prakse un pašpilnveide var pilnīgot mūsu prasmes rakstīt skaidri.

The Latvian School of Public Administration is the largest educational centre in Latvia where, in addition other courses, the civil servants can learn the principles of clear writing. They are discussed in the courses “Drafting of Legal Acts” and “Written Communication”. Why is it important to talk about these issues? Why is it important to improve the writing skills because everyone seems to be able to express oneself in writing. The legal texts are, however, specific. They are so complicated that you can get lost in words. In some cases, this is due to poor translation while sometimes it is the author’s inability to concentrate and express himself/herself clearly. We develop these skills at the School of Public Administration. These courses are attended by both young officials and experienced colleagues. We are pleased that the courses are well-attended, however, the most valuable work is what we do ourselves. You can learn to write only by practicing! Only practice and self-fulfilment can lead us towards clear writing.

**4. Does the Latvian experience mirror the Estonian one in any degree?
How can clarity in legislation be further improved and/or communicated?**

[Kāds vārds par igauņu pieredzi.]

Kā padarīt vēl skaidrākus tiesību aktus? Domāju, ka tādas konference kā šī ir ļoti noderīgas. Iespēja uzzināt par citu valstu pieredzi, par paveikto skaidras rakstības nodrošināšanā, uzzināt par iespējamajiem klupšanas akmeņiem. Klausoties kolēģu stāstījumā, saprotu, ka problēmas, ar kurām saskaros ikdienā, nav tikai manas problēmas. Mēs visi domājam līdzīgi! Mēs visi esam ieinteresēti, lai juridiskie teksti būtu skaidri un saprotami. Īpaši novērtēju Eiropas institūciju rūpes par kopīgo redzējumu. Šī konference apliecina to, ka mums visiem – visām Eiropas Savienības dalībvalstīm – ir svarīgs valodas aspekts. Ceru uz mūsu sadarbību arī turpmāk!

How to make the legal acts even more comprehensible? I think a conference like this is very useful as it provides the opportunity to learn about other countries' experience, about the progress made towards clear writing and the potential stumbling stones. When I listen to my colleagues, I realize that we face common challenges. We all think alike! We are all interested in making the legal texts clear and comprehensible. I particularly appreciate the European institutions' concern for a shared vision. This conference clearly demonstrates that the language aspect is important for all of us - all Member States of the European Union. I look forward to fruitful cooperation!